

А. КОНСТАНТИНОВ - „ ДО ЧИКАГО И НАЗАД ”

КАКВА Е ЛИЧНАТА ПОЗИЦИЯ НА АВТОРА, ПРОЯВЕНА ПРИ АНАЛИЗА МУ НА НАШЕ И ЧУЖДО В ПЪТЕПИСА

АНАЛИЗ НА ЗАГЛАВИЕТО

Нека да насочим вниманието си към ключовите изрази във въпроса, за да стигнем до най-приемливата теза, която ще защитаваме. Съчетанието „лична позиция“ изисква да уточним именно Алековата гледна точка, като си даваме сметка за неговата ценностна система - отношението му към човека, обществото, държавата, степента на човешката цивилизованост и пр. След анализа на пътеписа в часовете по литература, вие вече сте добили представа за авторската личност, съчетаваща у себе си хуманиста, демократа, носителя на активна и чиста гражданска съвест, ценителя на научно-техническите достижения, страстния природолюбител. Към този кръг от качества, очертаващи миогледа на писателя, бихме добавили и индивидуалните му черти, които съставят неповторимата личност на Алеко като писател и човек. Това е неговото умение да се забавлява, да бъде занимателен събеседник, при това, запазвайки трезвия си и аналитичен поглед към света.

Други ключови думи в заглавието са „наше“ и „чуждо“. Прехвърляйки в съзнанието си отделните епизоди в пътеписа, вие навярно много лесно ще откриете образа на чуждото и непознатото за Алеко. В крайна сметка, такава е художествената задача на пътеписеца - да отрази своите наблюдения и впечатления от един непознат за голям кръг от обществото свят. Вероятно по-трудно ще ви бъде да прецените присъствието на познатото, нашето в творбата. Затова нека да маркираме последователно тези моменти, които съставят неговия образ.

Нашето присъства в бюфета край гарата, различаващ се от всички онези пивници, в които деловите граждани на Америка си разрешават незначително отклонение от обичайния, автоматизиран ход на своето ежедневие. Нашето откриваме в целия му „блясък“ в българската палата на Чикагското изложение. Нашето - в опозиция или в съответствие с чуждото, е в преките обобщения на автора за видяното. Да не забравяме, че и самият Алеко с придружаващите го сънародници е носител на нашенски черти, които се противопоставят или се съгласуват с тези на хората от Новия свят.

Сега ни остава да открием смисловото съдържание на „наше“ и „чуждо“ и оценъчното отношение на автора към тези критерии.

Образът на чуждото постепенно се уплътнява чрез наблюдението на Алеко върху динамиката на живота в Америка, мащабите на овеществения капитал (нюйоркското крайбрежие, Бродуей), достиженията на научно-техническия гений (асансьорите на хотелите, чикагската кланица, залата за електричеството...), преодоляването на съсловните различия, хладната деловитост на хората, проявяваща се в тяхната целеустременост, в забързания ритъм на ежедневието им. Алеко се възхищава и от свободата на словото, от демократичните отношения между хората, фактът, че всичко това впечатлява него - европееца, и още повече - българина, привикнал с нравите в родината - с нейния нисък икономически и научно-технически ръст, прави очевидна невъзможността да се съпоставят наше и чуждо в що-годе съизмерими представи. Картината на нашето се очертава в подтекста на наблюденията в Новия свят: времето на българина е безкрайно разтегливо понятие, животът му е тих, спокоен, мудро течащ, направляван единствено от Всевишния. Железниците, параходите са хубаво нещо, стига да има кой да ги създава - нашенецът и без това няма пари да си плати за билет, а и от земята майка доходи не могат да се натрупат. Нашенецът си знае чергата - не може върху нея да се простира редом с учения, бирника, управленеца... Не може да изразява свободно мнението си - особено в печата.

Остава да помислим дали наше и чуждо в тези образи са в конфликтно състояние от гледна точка на Алеко Константинов.

Изхождайки от своята ценностна система, писателят посреща с интерес и с искрено удивление всички достижения на Новия свят, но трезвият му аналитичен ум веднага открива отрицателните им следствия: капиталът е „задушил своята родителка - свободата“; демократичните принципи в държавно-общественото устройство нищо не струват, ако със злато можеш да купиш и самия президент; високият стандарт не радва хората, ако те нямат време за общуване, за изява на уникалната човешка личност. Премахването на съсловните различия е само фасада, зад която се крият упоритите расови предразсъдъци. Науката и техниката се превръщат в разрушителна стихия в общество, в което златото е кумир. Изводът на Алеко не е изразен пряко, но той се долавя в подтекста на наблюденията и анализите му. Наше и чуждо в този смисъл не са в конфликт. Хуманистът само предупреждава за опасните завои, които очакват родината ни по пътя на собственото ѝ развитие.

Конфликтът е на друго място - между неосъзнаваното от нашенеца свое летаргично състояние, продължило след вековно робство, и изискванията на наднационалното историческо време - за демокрация, наука, техника, култура, подчинени на хуманни ценности.

Ако все пак има съпоставими неща в отношението наше - чуждо, кои са те? За съжаление, Алеко ги открива в това, което той осъжда. Оказва се, че поговорката „Парица е царица“ е общовалидна, че корупцията е вездесъща, само размерите ѝ са различни, че истинска демокрация не съществува.

Вече можем да пристъпим към основната теза.

ТЕЗА

Наблюдавайки Америка с очите на писателя, споделяш ценностите на европейския свят, А. Константинов утвърждава достиженията на една цивилизация, значително напреднала в своето развитие. Удивлението му от Новия свят е искрено и завладяващо, защото пътеписецът съпоставя наше и чуждо, откривайки огромна разлика между тях. Писателят обаче не идеализира чуждото, за да го противопостави на нашия свят, защото е прозрял подмяната на ценностите, присъщи на хуманното и демократично общество. От своите наблюдения той извлича поуки за Стара Европа и най-вече за сънародниците си, които са в началото на пътя, извървян от американското общество.

УВОД

Приемаме, че сте записали тезата (във вашата разработка - на отделно листче), за да насочим към нея встъпителните си мисли. Можете да им придадете завършена езикова форма, като очертаете предметната област на разсъжденията в отговора (Вижте разсъжденията за подготовка на тезата). Предлагам ви да посочите характерното за личността и мирогледа на писателя, изложено в пряка връзка със заглавието и с тезата.

ПЪРВА ПОДТЕЗА

Привикнал с облика на нашето, с характерните му черти след Освобождението, Алеко Константинов спонтанно изразява удивлението си от размерите на опредметения капитал и на индустриализираното строителство в Новия свят. Потвърждават се и представите на писателя за свободата на словото, за демократичните взаимоотношения в обществото, за високия му стандарт на живот.

Аргументи:

- гледката, откриваща се към нюйоркското крайбрежие;
- част от описанието на Бродуей;
- отделни впечатления от Чикагското изложение;
- напредналата технология в чикагската кланица;
- блесналите в електрическа светлина градове;
- съпоставката на стандарта на живот в Америка и в Лондон;
- преодоляването на съсловните различия, илюстрирано от автора чрез примера му за театралната публика и др.

Не забравяйте кратките цитати като опора. Не преразказвайте, а в уместни езикови

встъпления включвайте художествените факти като аргументи. Например:

Смайваща е за писателя европейец гледката, която се открива към крайбрежието на Ню Йорк. То е „опасано“ по цялото му продължение със станциите на параходите и железопътните компании. „Грамадните фабрични постройки“, внушителният корпус на Бруклинския мост - „този колос“ - всичко е ново за Алеко, надхвърлящо неговите представи...

или:

Градирайки впечатленията си, пътеписецът е изумен от зримия ефект на огромните капиталовложения. Бродуей, „тази вечно танцюща балерина“, е разкрасена с пъстротата и разнообразието на целия свят. Различни архитектурни стилове и големина на сградите, ярки цветове на фасадите им, надпревара за броя на етажите - по посока към небето... Всичко е толкова Впечатляващо!

Динамиката на цикъла, съставен от производители и потребители, е подтикнала американците да създадат технологии, които за Алеко граничат с вълшебството. В чикагската кланица от единия край на конвейера поставят свинята, а от другия излизат колбасите... И т. н. Може би забелязахте, че не се позовавам на други детайли от съответните описания - не по-малко интересни от приведените художествени факти. Вижте пак подтезата и нейното смислово ядро. Движим се в правилна посока, нали?

Аргументацията можете да приключите с извод за другостта на чуждото, за преклонението на Алеко пред научно-техническата мисъл, за стаената му болка по родината - непозната за света, изостанала, съществуваща сякаш в друго измерение на общочовешкото битие.

ВТОРА ПОДТЕЗА

Като потвърждение на казаното (извода към първата подтеза), Алеко представя среща с нашето, което драстично се откроява на фона на високия научно-технически и икономически ръст в чуждата страна. Нашето се проявява и в културната изостаналост, в неумението ни да общуваме със света по правилата на една по-развита цивилизация.

Аргументи:

- изложението в българската палата;
- портретът и поведението на обслужващите я българи:
(Акцент - върху образа на Ганьо Сомов)

Изводът, освен в други езикови варианти, би могъл да се оформи и като риторичен въпрос („Това ли е обликът на българския народ? Би ли заменил Алеко родината си само защото част от този народ не е преодолял своята културна и историческа изостаналост?“).

ТРЕТА ПОДТЕЗА

Писателят не противопоставя наше и чуждо, а посочва само отличителните им белези. Нашето е съхранило ценности, съизмерими с тези на европейската цивилизация. Хуманистът и демократът Алеко осъжда крайния резултат от научно-техническия и икономическия напредък, когато основен мотив е печалбата. Настъпва отчуждение между хората, водени от пресметлив и хладен егоизъм, корупцията се промъква в държавно-административния механизъм, замърсява се околната среда.

Аргументи:

- човекът и заобикалящият го свят (ньюйоркското крайбрежие);
- смрадта и нечистотиите в кланицата;
- „американският егоизъм и студенина“, победени от сърдечността на славяните (срещата с бай Неделкович);
- образната представа за американското общество („като чаркове на една машина“- за долари);
- изложението на „Круп“;
- пак срещата с бай Неделкович (за корупцията и за златото като движеща

обществото сила).

Извод: От този чужд свят лъха студенина, която кара Алеко да възкликне: „Долу Ню Йорк! Долу!...” макар и да признава притегателната сила на Америка, с която тя „обладава” своите жители, „каквито и недостатъци да има в американския живот”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Вижте трите подтези. Обобщете ги.

Накрая искам да ви напомня, че трябва да сте взискателни към езика си, да парафразирате точно авторовото име, да долавяте езиковото, стилистичното, емоционалното и интонационното богатство на тази творба.